

NIRE/NEURE, ZURE/ZEURE LITERATUR TRADIZIOAN

Arrasate, 1979-XII-21

Ibon Sarasola

Linchmann-Aresti Legez

O. Linschmann-Aresti dei genezakeen (1) legearen berri X. Kintanak eman zuen FLV-en (1971, 7. z., 75-80 orr.) argitaratu zuen artikulu batean. Gure lan honen lehen partean lege hori gure literatur tradizioko autoreek nola eta noraino betetzen duten aztertuko dugu, eta bigarreanean, delako legeak esaldi txertaketaren arazoan eskain dezakeen argiaz arituko gara.

1. Lanerako, ondoko zatiok aztertu ditugu. Zatiotan, azterkizun diren *ene/neure*, *hire/(h)eure*, *zure/zeure*, *gure/geure*, *zuen/zeuen* eta horien aldaeren gertaketa guztiak aztertu dira. Parentesi artean lanean erabiliko ditugun laburdurak ematen ditugu.

1.1. B. Etxepare (E). *Linguae Vasconum Primitiae*. 1545eko arg. Azterkizun diren hitzen 192 gertaketa aurkitu eta aztertu ditugu.

1.2. I. Leizarraga (Lç). Ioana Albreteri eskaintza; Heuskaldunei; S. Mateoren Ebanjelioa; S. Joanen Ebanjelioa; Apostoluen akteak; Romanoetaratko Epistola; Timotheoginatko Epistolak; Apokalipsea; ABC-a. Guztira 1520 gertaketa.

1.3. Etxeberri Ziburukoa (EZ). *Manual debozionezkoatik*, Sarrerak; Lehen liburuko lehen parte eta bigarren parte-

---

(1) Legearen aurkikundeari buruz, ik L. Mitxelena "Euskaltzaindiaren iker lanez" *Euskera* XXI (1976), 160-166 orr., bereziki 1. oharra. Forma hauen balio erreflesibo eta intentsiboaz, K. Rotaetxe *Estudio estructural del euskara de Ondárroa*, Durango 1978, 3.05.10.2 eta 6.3. eraskinean 8. oharra 4. proposamenaz.

ko 1 eta 2 buruak; bigarren liburuko lehen parteko 1-5 buruak. Guztira 311 gertaketa.

1.4. Axular (Ax.). *Gero-ko "Gomendiozko Karta"*, "Irakurtzailleari" eta 1, 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45, 50, 54 eta 60 kapituluak 244. gertaketa.

1.5. C. Harizmendi (Hm) *Ama Birjinaren Ofizioa*-ko 1-59/Vinsonen arg./orr. 204 gertaketa.

1.6. P. Argaiñarats (Aa). *Deboten Brebiarioa*-ko 1-43/Vinsonen arg./orr. 115 gertaketa.

1.7. Sylvain Pouvreau (SP). Vinsonen *Les petites Oeuvres Basques*-eko 13-35 orr. 97 gertaketa.

1.8. I. Tartas (Tt). *Onsa hilzeko bidia*-ko 1-54/Darricarrère-ren arg./orr. 506 gertaketa.

1.9. P; d'Urte (dU). *Biblia Saindua*-ko 1-20/Oxford-eko arg./orr. 72 gertaketa.

1.10. Etxeberri Sarakoa (ES). "Eskual Herriko gazteriarri"; "Irakurtzailleari"; "Lau-urdiri gomendiozko karta edo guthuna"/Kintanaren arg./109 gertaketa.

1.11. Iruñean saritutako poemak. TAV 3.1.20 eta 3.1.21.13 gertaketa.

1.12. J. Beriain (Ber). *Tratado de oyr Misa*-ko 1-6 kapituluak. 199 gertaketa.

1.13. F. Elizalde (Elal). *Apezendaco Dotrina Christiana*-ko 1-39 orr. 46 gertaketa.

1.14. J. Ochoa de Arin (OA). *Doktrina Kristianaren esplikazioa*-ko 1-9 orr. 22 gertaketa.

1.15. S. Mendiburu (Mb). "Mezaren enzun-bide laburerraza", *Otoitz-gaien* 9 liburukiaren hasieran. 221 gertaketa.

1.16. A. Kardaberaz (Kb). *Jesus Maria ta Joseren Debozioa*-ko 1-58 orr. 46 gertaketa.

1.17. J. A. Ubillos (Ub). *Kristau Doktriñ berri-ekarlea*-ko 1-77 orr. 27 gertaketa.

1.18. Bizkaierazko poesia zaharra. TAV 3.1.22, 3.1.23, 3.1.27 eta FLV 28, 63 orr. 14 gertaketa.

1.19. Betolaza (Bet.). *Doctrina Christiana*. 26 gertaketa.

1.20. M. Ochoa de Capanaga (Cap.). *Exposición breve de la Doctrina Christiana*-ko 1-85/Dogsonen arg./orr. 48 gertaketa.

1.21. B. Olaetxea (Oe). *Doctrina Kristiana*-ko 1-54 orr. 88 gertaketa.

1.22. P. A. Añibarro (Añ). *Esku-liburua*-ko 1-70 orr. 121 gertaketa.

1.23. F. Bartolomé S. Teresa (fB). *Euskal-Errijetako olgeeta*-ko 1-43 orr. *Ikasikizunak*-en 3. liburukiko hiru lehen ikasikizunak. Guztira 162 gertaketa.

Autore bakoitzetik liburu bat bakarrik (fB-ren kasuan ezik) aztertu delarik, aipuetan autoreari dagokion laburdura eta orrialde zenbakia besterik ez dugu adieraziko.

2. Linschmann-Aresti legea horrela defini daiteke:

2.1. Lehen eta bigarren pertsonetako posesiboek bi era dituzte, *lehen era (ene...)* eta *bigarren era (neure...)* deituko ditugunak. Sintagmaren batean posesibo bat gertatzen bada, delako posesibo hori lehen eran agertuko da baldin gertatzen den sintagmari dagokion aditzan pertsona eta numero bereko formanteren bat (2), NOR, NORK nahiz NORI motakoa, agertzen ez bada. Bestela posesiboak bigarren era hartuko du. Adibidez:

Ene ardiék ene boza enzuten duté Lç Io, 10, 27.

Perpausan, aditza (*dute*) NOR-NORK sailekoa da eta 3s-3p formanteak ditu. NOR sintagman (*ene boza*) posesiboa 1s da. Beraz lehen era hartzen du. Berdin gertatzen da *ene ardiék* NORK sintagman.

ezagutzen ditut neure ardiak Lç Io, 10, 14.

---

(2) Izenordeak horrela adierazko ditugu: *ni*, 1s; *hi*, 2s; *zu*, 2's; *gu*, 1p, *zuek*, 2'p, non zenbakiak pertsona adierazten baitu eta letrak singularra (s) eta plurala (p). Argi dago *gu* ez dela *ni*-ren plurala, baina hori ez delarik hemen aztertzen dugun auzia, tradizioko zeinu horiek erabiliko ditugu erraz beharrez. Aditz laguntzailearen eta sintetikoaren NOR, NORK, NORI formanteak ere berdin adieraziko ditugu.

Hemen aditzak 3p-1s formanteak ditu eta posesiboa 1s da. Beraz, bigarren era hartzen du.

2.2. Zenbait aditz formak laugarren formante bat agertzen dute, *etikoa* edo *hikakoa* deitzen dena. Formante honek, Kintanak dioen bezala, ez du posesiboak hartu behar duen eran eraginik:

O emaztea, handi dun hire fedea Lç Mt, 15, 28.

Perpaus honetan *dun*, *da*-ren hikazko forma bat da. Eta *da*-ren formantea 3s izanik eta posesiboa 2s, honek lehen era hartu behar du.

Eure Iainko Iauna adoraturen duk Lç Mt, 4, 10.

Hemen *duk* ez da *da*-ren hikazko forma, aditz laguntzailearen singularreko bigarren pertsona baizik. Horrela, aditza 2s formanteaz agertzen denez eta posesiboa 2s denez gero, hau bigarren eran agertzen da.

Ondoko adibidean bi kasuak gertatzen dira:

Hik eure buruaz testifikatzen duk, hire testimoniajea eztuk sinhesteko Lç Io 8, 13.

2.3. Aztertu ditugun testuen arabera Linschmann-Aresti legea areago zehaztu daiteke.

2.3.1. Hikako tratamenduari buruzko erregela zukaokoak ere betetzen du:

Iangoikua egin dizit zure kontra bekhatu EG, 1r.

non *dizit dut*-en zukako forma baita.

Hika-zukako tratamenduaren erregela honek, alderantziz hartuta, irizpide formal egokia eskaintzen digu zenbait formen anbiguotasuna askatzeko. Adibidez:

baldin Legearen hausle bahaiz, hire zirkonzisionea pre-puzio bilhatzen duk Lç Rom 2, 25.

non *duk*, 2s nahiz 3s-ren hikako forma izan baitaiteke testuiguru honetan. Posesiboaren *hire* erak *da*-ren hikako forma dela adierazten digu.

Berdin, *betheren nauk bozkarioz eure begitharte aitzi-nean* (Lç Act 2, 28) perpausan, non badirudi *nauk naiz*-en for-

ma dela. Posesiboak adierazten digu ez dela horrela. Cf Duvoisinin itzulpena, *goiheretasunez nauzu betheko*.

Bestalde, ondoriotzat zera esan dezakegu, hika-zukako tratamendua euskal gramatika sortzailean transformazio bidez, eta transformazio postzikliko baten bidez, sartzea komeni dela dirudiela, ez baitu eraginik, esan dugun bezala, posesiboak hartu behar duen eran.

2.3.2. Espero zen bezala, *enegan, enetzat, enekin, enegatik, enekiko...* eta berdin *hire-, gure-...* hitzek posesiboak bezala gordetzen dute legea.

Neuretako eztazagut zu nolako amarik E D, 3v.
idoki ezak hura, eta iraitzak eureganik Lç Mt 5, 29.
ezkenduke geuretzat aski Ax. 45.
Eztitzatzula heriotzeraiño zeurekin iduki Ax 131.

Hau kontutan hartu beharko litzateke hiztegegintzan posesiboari izenordetik aparteko sarrera ematen zaionean: *guregana*, adibidez, *gure-n* sartu beharko litzateke, eta ez *gu-n*.

2.3.3. Bokatihozko sintagmetako posesiboek ez dute legean betetzen:

Ene Iainkoa, Ene Iainkoa, zeren abandonatu nauk? Lç Mt 27, 46.
Bada segur naiz, ene anaieák, ni neuror-ere zuezaz Lç Rom 15, 14.
Gaiztoa, ene nekhangarria, ala nik gaizki enplegatu baitut hirekiko denbora Ax 358.

Honen arabera badirudi bokatihozko sintagmek tratamendu berezi bat eskatuko dutela euskal gramatika sortzailean.

2.3.4. Aditza perpausetik ezabatzen denean hainbat problema sor daitezke. Horrela *hona, horra...* agertzen diren zenbait kasutan:

Nola diotsok eure anaieri, Uztak idoki dezadan fitsa hire begitik, eta horrá, gapirioa hire begian? Lç Mt 7, 4.

Hemen, egitura sakonean —edo sakonago batean—, *horra non /edo nola/ dagoen gapirioa hire begian* edo antzeko zerbait aurkituko genuke.

Aditz ezabaketa honetaz ez konturatzea, legea betetzen duten zerbait perpaus salbuespentzat jotzera bultza gaitzake:

salbaturen aiz hi eta hire etxea Lç Act 16, 31.

Badirudi legearen arabera *eure* behar lukela. Gertatzen dena zera da, egitura sakonago batean *salbaturen aiz hi eta salbaturen duk /da/ hire etxea* aurkituko genukeela, azaleko egitura ezabatze trasformazio baten bidez ematen delarik (3).

2.3.5. Posesibook perpaus bakunaren mailan, hau da, perpaus nagusian txertatu baino lehen, hartzen dute azaleko egituraren agertzen duten forma. Baina puntu hau lanaren azken partean tratatuko dugu zehazkiago.

3. Ikus dezagun orain nola eta noraino betetzen den lege hau euskal literaturaren tradizioan.

3.1. Etxepare, Leizarraga eta Tartasek *ene* eta *hire*-rekin bakarrik betetzen dute legea: *geure, zeure, zeuen* formak ez dira inoiz agertzen autoreotatik aztertu ditugun zatietan.

Salbuespenei dagokionez, Leizarragagan aztertu ditugun 1520 formentan ez dugu huts bat aurkitu. Detxeparengan bi, jada Kintanak adierazten zituenak:

En/e/ etsaiak benzi enazan neure azken finian A 4v.
Nik eniak badakuskit ene gaitzaz bozturik G 1r.

Tartasengan hiru salbuespen esplikaezin aurkitu ditugu, aztertu ditugun 504 formatan:

*ene gorpitzari emaiten dudan oren guziez bere refekzio-
ne korporal, oren berian neure arimari emaiten dut bere
refekzioe espirituala* 27.

*Unguratu nute herioaren penek eta dolorek, eta ene ini-
kitatiaren nonbre handiak eta grabitatiak nahasi nute*
27s.

Ene pundura jin nadin 46.

---

(3) Honekin ez dugu adierazi nahi *eta* guztien azpian bi perpaus daudenik. Cf. *gaitz eritzi draukute niri eta ene Aitari* (Lç Io 15, 24). Bada Leizarragagan adibide aski interesgarria alde honetatik: *harturik hura eman iezék enegatik eta hire-gatik*. Legeak, ezabaketa gorabehera, *eure* eskatzen du. Behinbehineko hipotesi bezala zera esango genuke, horrelako sintagmetan bi posesibook era berean agertu behar dutela: *ene eta hire, hire eta ene* onartzen dira, baina ez *ene eta eure* edo *neure eta hire*. Baina gertaketa gehiago aztertu beharko lirateke hau baieztatzeko.

Bestalde, Tartasengan bokatibozko sintagmen arazoa dugu. Dirudienez, horrelakoetan, aditzaren formanteak gorabehera, posesiboak bigarren era hartzeko joera nabaria du.

Bekhatoria, neure bihotza, agian izan zira Parisen 24.

25 aldiz aurkitu dugu *neure* bokatibozko sintagmetan; *ene*, lau sintagmatan bakarrik. Ez dugu ikusten hori esplikatzeko modurik Linschmann-Aresti legearen barnean.

Leizarragagan, aipatu ditugun formez bestalde, *zeuron* (Mt 16, 8, Mt 13, 25... eta Kintanak dioen bezala Iak 1, 22), *zeurondako* Mt 25, 9...) etab. gertatzen dira. Baina badirudi forma horiek ez direla *zuen*-en sailekoak, baizik *neurorren* (Rom 16, 2...), *neurorrendako* (Rom 11, 4...), *eurorren* (Io 18, 34...) eta horrelakoen kidekoak, hau da, gradu hurbileko formak, *neuror*, *neurorrek*, *euror*, *eurorrek*, *geurok*, *zeurok*... bezala.

3.2. Lapurtar klasikoetako idazleekin, forma-bikoiztasuna kasu guztietara hedatzen da, ondoko eskemaren arabera:

ene	hire	zure	gure	zuen
neure	heure	zeure	geure	zeuen

Konsolatzeintugu geure buruok Ax 48.

zeren Gizon huntan duzun/ Zeure Karitatea Hm 7.

huna non duzuen bada ere orai zeuen merezia, zeuen ordain pagua Ax 286.

Axularrengan aztertu ditugun 244 kasuetan ez dugu salbuespenik aurkitu. Etxeberri Ziburukoagan, bat:

Debozione handi baten iratxakdazu kharra/ zure handitasunaren ere beldurtasuna/ Bitz diezadazu, Iainko, ahal handi duzuna I, 39.

Harizmendi eta Argaiñaratsengan perpaus asko aurkitu ditugu legea betetzen ez dutenak, batez ere *gure* eta *zure*-rekin, esplikaziorik emateko gauza ez garelarik. Dena dela azpimarkagarria iruditzen zaigu kasu guztietan *gure geure*-ren orde (4) aurkitu dugula esatea, eta inoiz ez *geure gure* behar zukeenean.

(4) Hau da, lehen era bigarrenaren orde.

Sylvain Pouvreagan areago gertatzen da —beharbada euskaldun berri zelako— legearen ez betetze hori. Honek ere *gure geure*-ren ordeztartzen du baina ez alderantziz.

Ettxeberri Sarakoak hobeki betetzen du legea, baina ez dira hutsegiteak falta, denak *gure geure*-ren ordeztokoak.

D'Urteri dagokionez badirudi ez duela legea betetzen, beti lehen erako formak erabiltzen dituelarik. Bi aldiz bakarrik aurkitu ditugu bigarren erako formak, eta legearen arabera gertatzen dira:

eta erretira tzak heuregana Gen 6, 21.

egin dezagun geuretzat hiri bat Gen 11, 4.

Hortik aurrera badirudi Iparraldeko tradizioan forma-bikoiztasuna galtzen dela, lehen erako formak bakarrik erabiltzen direlarik.

3.3. Goi-nafarrerazko testu zaharrei dagokionez, TAV 3.2.6an ematen diren ezkontza-formuletan, *ene/neure*, *zure/zeure* formak legearen arabera gertatzen dira eta gainerako formak ez dira agertzen. Iruñeko poemetan forma bat agertzen da behin, *zeure*, eta legearen arabera. *Ene*, *zure*, *gure* ere legearen arabera gertatzen dira.

Berriainek eta Elizaldeek erabiltzen duten sistema, ondokoa da:

ene	—	gure	zure	zuen
neure	—	geuren	zeure	—

Ongi betetzen dute biek legea, orohar. Dena dela, Berriainentzat, dirudienez, *Iesu Kristo gure Jauna* esaldia aldagaitza da, aditza gorabehera, klixen bihurtu balitz bezala. Elizaldegan bi huts aurkitu ditugu, biak otowitz arruntetan:

gure etsaietatik libera gaitzazu gure Jaun eta Jangoikoa
4.

/Ave Maria/ Jauna da zeureki 5s.

Lehendabizikoan, bigarren *gure*-ak, bokatibozko sintagma batean gertatzen delarik, errespetatzen du legea, baina ez lehenak. Bigarren perpausan alderantzizko hutsa dugu.

3.4. Gipuzkerako testu zaharrek, hau da XVI eta XVII mendetakoek, bere urritasuenan azterketa-gai aski eskain-

tzen ez badute ere, badirudi legea betetzen dutela esan daitekeela. Cf. TAV 3.2.6-an 1557ko testoa, adibidez.

O. de Arinen kasua berezia dela dirudi. Aztertzeke aukera izan dugun zatia guztiz urria bada ere, argi bide dago Ordiziko idazleak ez duela bereizkuntza egiten eta erabiltzen dituen formak bigarren erakoak direla:

Aita geurea, Zeruetan zaudena, santifikatua izan bidi zeure izena. Betor zeure erreinua gugana 1.

Ildo berean, *zeugana, geugana* eta kideko formak ez dira falta aztertu dugun zatian.

Bestalde badirudi *geure* eta *ge(u)ren* formak berezi egiten dituela, dagokion izenaren arabera:

barkatu egizkutzu geuren zorrak, geuk geren /sic/ zordunai barkatzen diegun bezela 1.

geure eriotzako orduan 2.

geure proximoa geren buruak bezela 5.

Behin bakarrik egiten du kontrara: *geuren eguneroko ogia* (1).

Mendiburu eta Ubillosek sistema hau darabilte:

ner	—	gure	zure	—
ner	—	geren	zere	—

ni, nere beharrik gabe, zeretzat eta zere glorian idukinaiez Mb 10.

Gaitz berera bulkatzen gaituzte gu geren etsiak Mb 27.

Ikusten denez 1s kasuan neutralizazioa gertatzen da, gipuzkera (eta euskara) zaharreko *ene*-a galtzen delarik.

Kardaberaz eta Agirre Asteasukoak ez dute bikoiztasuna egiten: ez dugu hauenganik aztertu ditugun zatietan *geren* ez *zere*-rik aurkitu. Geroagoko idazleei dagokionez, badirudi Lardizabalek eta aurreko mendeko bertsolariak ere betetzen dutela. Jakina da, bestalde, gaur egun ere Gipuzkoako toki askotan betetzen dela.

3.5. Bizkaierazko testook dira ondorioak ateratzeko zailen gertatu zaizkigunak. Ondorio behinbehienekoen laburpena ematera mugatu behar dugu hemen.

Badirudi maitasun poema zaharretan, eta Betolaza eta Capanagaren (5) doktrinetan aski ongi betetzen dela legea. Dena dela, beste euskalkietan ez bezala, legea bi aldetatik hausten da, hau da, lehen era bigarrenaren ordeztan agertzen da, baina baita ere alderantziz.

Olaetxearekin badirudi ezin dela esan legea kontuan hartzen denik. Bi eratako formak agertzen dira, baina hautaketa idazlearen aukera dela dirudi. Bestalde, bilakaera, bigarren erako formen erabilera hedatzearen alde doala dirudi, posesiboetan eta baita ere izenordeen forma guztietan, lehen erako formak bikoiztasunaren termino markatu edo, bihurtuz doazelarik, batez ere frai Bartolomerengan. Baina ez gara gauza izan oposizioa —oposiziorik baldi bada— zertan datzan ikusteko.

* * *

4. Laugarren parte honetan perpaus txertaketaren arazoan Linschmann-Aresti legeak eskain dezakeen argiaz, gaingiroki bederen, arituko gara.

4.1. Lehenago esan dugun bezala, posesiboak, dagokion era perpaus bakunaren mailan hartzen du, hau da, delako esaldia beste nagusiago batean txertatzen bada, posesiboak ez du aldaketarik jasaten bere eran.

Erlatibozkoak dira gramatika sortzaileetan txertaketaren arazoa nola taxutzen den ikusteko perpausik egokienak. Adibidez, bi perpaus bakun baditugu:

1a *(Nik) erloju bat erosi dut.*

1b *Erlojuak asko balio du.*

Bi perpaus bakun hauekin bi perpaus konposatu era daitetzke:

2a *Erosi dudan erlojuak asko balio du.*

2b *Asko balio duen erloju bat erosi dut.*

2a perpausan, la hartzen da perpaus nagusitzat eta 2a perpaus txertatutzat. 2b-n, aldiz, 1a da nagusia eta 1b txertatua.

---

(5) Hobeki, beharbada, Capanagagan.

Perpaus bat beste batean txertatzeko, bi perpausok elementu bat izan behar dute elkarrekin. Gure adibidean *erloju* da elementu hori. Erlatibozko transformazioan bi perpaus bakunak elkarrekin duten elementu horren gertaketa bat ezabatu egiten da. Ezabatzen dena, txertatuko den perpauskoa da (6). Horrela, 2a perpausan:

Erloju bat erosi dut + N erlojuak asko balio du
Erosi dudan erlojuak asko balio du,

txertatu den perpausan *erloju bat* ezabatuz.

4.2. Kontsidera dezagun Leizarragaren ondoko perpausa:

3a *deithuren dut ene populu etzena, neure populu* Rom 9, 25.

Perpaus konposatu hau, ondoko bi perpaus bakunen bidez eratu da:

3b *(Nik) (zerbait) deithuren dut neure populu.*

3e *(Hori) ene populu etzen.*

3b eta 3c perpausetan posesiboek, nor bere perpausko aditzaren formanteen arabera, harturik dute jadanik gero perpaus konposatuan agertuko duten era.

Berdin maila desberdinetako txertaketak gertatzen direnean:

4a *ene kontra dela dirudien arrazoin hunek... aitzinatzen nau* Ax 7. Perpaus bakunak hauek litzateke:

4b *arrazoin hunek (ni) aitzinatzen nau (zerbaitera).*

4c *arrazoinak (zerbait) dirudi.*

4d *arrazoina ene kontra da.*

Ikusten denez, gero konpletiba bezala erlatibozko perpaus txertatuan txertatuko den perpausko posesiboak perpaus bakunaren mailan hartzen du dagokion era.

---

(6) Gauzak bere osotasunean ez dira hain singleak, noski. Erlatibozko euskal esaldien azterketa bikain bat gramatika sortzaileen ikuspegitik, R. P. G. de Rijk "Relative clauses in Basque: a guided tour" *The Chicago which hunt, Papers from the relative Clause Festival*, Peranteau, Levi eta Phares-ek argitaratua, Chicago 1972, 115-135 orr.

Horrela, Linschmann-Aresti legea lagungarri gertatzen da esaldi konposatu konplexoetan nor norekin doan erabakitzeko orduan:

5a *badakusat berze lege bat neure menbroetan... ene menbroetan den bekhatuaren legeari gathibatzen neraukonik* Lç Rom 7, 23.

Hemen, *menbroetan*-en aurreko *ene*-a ez du *neraukonik*-ek gobernatzeko (*neure* beharko genuke orduan), baizik *denek*, noski.

Beste esaldi honetan, aldiz:

5b *eure Aita sekretuan dakusanak, rendraturen drauk agerrian* Lç Mt 6, 4.

Posesiboaren formak argi erakusten digu ez doala *dakusa*-rekin, zeren orduan perpaus bakuna *hire Aitak (zerbait) dakusa* litzateke. Perpaus bakunak hauek dira:

5c *eure Aitak rendraturen drauk.*

5d *Aitak sekretuan ikhusten du.*

Bigarren perpausa adjetibo bezala txertatzen da 5c-n, baina ordurako perpaus nagusiko posesiboak hartua du dago-kion era (7).

Herdin gertatzen da ondokoan:

5e *Huná ene zerbitzari elegitu dudana* Lç Mt 12, 18.

Lehen begiradan badirudi azpian dagoena (*nik*) (*hori*) *ene zerbitzari elegitu dut* dela. Baina orduan *neure* behar luke, eta horrek ikusarazten digu, adibide honetan, aurrekoan bezala *elegitu dudana* erlatiboak adjetibo baten funtzioa betetzen duela sintagman, guri arrotz baina Leizarragari guztiz ohizko gertatzen zitzaion joskera batez (8).

Bitxiago gertatzen zaigu oraindik ondoko joskera:

6a *Itzuliren naiz neure ilkhi naizen etxera* Lç Mt 12, 44.

(7) Beste modu batez esplikatuta,

5'c *eure Aitak rendraturen drauk,*

5'd *hire Aitak sekretuan ikhusten du, hire Aitak EQUI-NP DELETION* erregelaz ezabatzen delarik.

(8) Cf. Olabideren itzulpena: *Ara aukeratu dudana nere morroia.*

Hemen, *neure*, lehen *naiz*-ek gobernatzan du: konpara dezagun perpaus hau Leizarragaren beraren beste honekin:

6b *Itzuliren naiz neure etxera nondik ilkhi izan bainaiz* Lç 11, 24.

Horrela, legearen arabera, ondoko perpausen posesi-boak horrela agertuko lirateke:

6c *Itzuliren zara ene ilkhi naizen etxera.*

6d *Itzuliren naiz neure ilkhi zaren etxera.*

6e *Itzuliren zara zeure ilhi naizen etxera.*

Aipa dezagun azken adibide bat:

7a *hirur gizon presenta zitezen ni ninzen etxera, Zesareatik enegana igorriak* Lç Act 11, 11.

Hemen ere, funtsean erlatiboazko perpaus bat dugu txer-tatua:

7b *hirur gizon enegana igorriak izan ziren.*

“Pasibozko” (9) perpaus hau, 7c-tik erakartzen da:

7c *(X-ek) Zesareatik enegana hirur gizon igorri zituen.*

4.3. Gainerako txertaketetan ere berdin gertatzen dela dirudi.

4.3.1. Kontsidera ditzagun esaldiok:

8a *sarthurik ene etxean, zaudete* Lç Act 16, 15.

8b *eure bortha ertsirik othoitz egiok* Lç Mt 6, 6.

8c *Nork daki... ea gure urrikimendua... ikhusirik... itzuli-ko denz bertze aldera* Ax 46.

8a esaldian txertatzen den perpausak (*zuek*) *ene etxean sarthu zarete* edo antzeko zerbait izan behar du, hau da, aditz laguntzaileak 1s formantea ez duen zerbait. Berdin 8b-n (*hik*) *eure borthá ertsi duk*, eta 8c-n, (*hark*) *gure urrikimendua ikhusi du*, edo antzeko zerbait.

(9) *Ik. I. Sarasola* “Sobre la bipartición inicial en el análisis en constituyentes” *AJU* 11 (1977). 16^{hh} orr.

4.3.2. Ondoko perpausetan:

9a *ez aizela beldur eure emazte Mariaren hartzera* Lç Mt 1, 20.

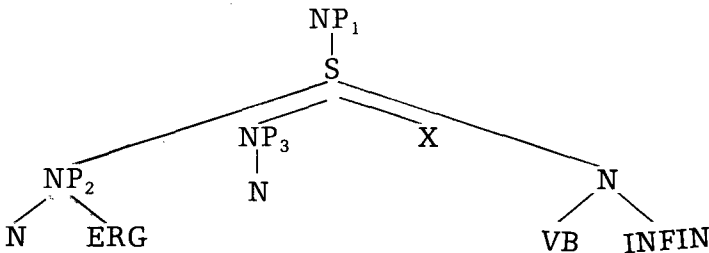
9b *geure eginbidearen egitera... erdutuko garela* Ax 21. txeratutako perpausak, halaber, (*hik*) *eure emazte Maria hartzen dute eta (guk) geure eginbidea egin(go) dugu* dira hurrenez hurren.

4.3.4. 9a perpausetan eta halaber ondokoetan:

9c *badugula /aingiru/ gaixto bat... gure tentatzeko* Ax 356.

9d *Eztakik ezen bothere dudala hire kruzifikatzeko* Lç Io 19, 10,

J. Heath-ek TO-GEN erregelaren bidez askatzen duen arazoarekin (10) egiten dugu hemen topo: adibide hauetan Hegoaldekoek izenordea jarriko genukeen lekuan Iparraldekoek genitibozko forma, hau da, *guk* lan honetan posesibozko deitu duguna, ezartzen dute. Heath-ek horrela askatzen du problema: TO-GEN erregela aplikatzeko, ondoko egitura aurkitu behar da:

Aplikatzen den transformazioaren ondorioa, NP -ek dominatzen duen N-ari *-(r)en* atzizkia ezartzea da. Baina badirudi erregelak ez duela ezer esaten N hori izenorde batek betetzen duen kasurako: ez du esplikatzen kasu horretan "posesibo"ak lehen era hartzen bide duela beti, aditzaren formanteak gorabehera. Hain zuzen 9c perpausean txertatzen dena, (*aingiru gaixto batek*) *gu tentatzen gaitu* da. 9c eta 9d adibideetatik ondoriatzen bide denez, esaldi bakunaren mailan izenordea agertzen denean, TO-GEN transformazioaren

(10) Ik. J. Heath "Genitivization in Northern Basque Complement Clauses" *AJU* 6 (1972) 46-66 orr.

bidez izenorde hori genitibatzen denean gertatzen den "pose-sibo" a lehen eran agertzen da. Ezin dugu memento honetan arazoa sakonkiago aztertu.

Genitibatze hau beste kasu batean ere gertatzen da. Kasu hori Mitxelenak aipatzen du bide nabar, 10a-tik 10b-rarako iragaitza esplikatzen duenean (11):

10a *Hunetan manifestatu izan da Jainkoak guregana duen karitatea.*

10b *Hunetan manifestatu izan da Jainkoaren gureganako karitatea.*

Ikusten denez, iragaitzan genitibatze bat gertatzen da. Problema hau da: 10a perpausean izen baten (*Jainko*) ordez izenorde bat izan bagenu, zein era agertuko litzateke genitibatzearen ondorioz? Edo hobeki, aditzen batek ba al du eragirik era hartze horretan? Adibidez, *hunetan manifestatu izan duzu... gureganako karitatea* testuinguruan *zure* ala *zeure* agertuko litzateke?

4.3.5. Nominalizazioaren tratamendua da generatibisten artean eztabaida gehien sortarazi duen arazoetatik bat. Leizarraga eta Axularrenganik aztertu ditugun zatietan bi adibide interesgarri aurkitu ditugu honetaz:

11a *halatan Iainkoak bere garaziaren emaita eta gure garazia haren errezibitzeko... prestatzea ere egin ditezke laburzki* Ax 133.

11b *Zer esker... uste duzu izanen duzula... tratu gaixtoen utzteaz, eta batari eta bertzeari zeure onen utzteaz* Ax 141.

11a-ren azpiko esaldi bakunak ondokoak dira:

11c (*guk*) *garazia hura errezibitzen dugu.*

11d *gu (zerbaitera) prestatzen gara.*

Halaber 11b-ren azpian:

11e (*zuk*) *zeure onak utzi(ko) dituzu.*

---

(11) *Zenbait hitzaldi*, Bilbo 1972, 99 orr. Eskerrak eman behar dizkiot K. Mitxelena irakasleari hainbat perpaus zailen interpretazioan eskaini didan laguntza baliotsuagatik.

11b Perpausan, zeure posesiboak perpaus bakunaren mailan hartzen du legearen arabera dagokion ere. Ez du, beraz, orain dugun auzira ezer ekartzen. Baina 11a-n berriro aurkitzen dugu izenorde bat perpaus bakunean esaldi konposatuan lehen erako "posesibo" bezala gertatzen dena. Horrela, badirudi Linschmann-Aresti legea beste erregela batez osa daitekeela:

4.3.5.1. Azaleko egiturako posesibo bat perpaus bakuneko mailako izenorde batetik atera bada, delako posesiboa beti lehen eran agertuko da.

Horrela esplikatuko genuke:

12a *Erran nahi dut, zuen eta ene elkharrekilako fedeaz konsola nadinzat* (Lç Rom 1, 12).

perpausan agertzen den lehen pertsonako posesiboa lehen eran (*ene*) gertatzen dela: azpian,

12B *zuek eta nik elkharrekin fede bat dugu*
aurkituko genuke, hots, izenordea.